

*Oprindeligt forlæg
til
Jyllands Postens kronik fredag 25.10.2002*

OM TRO, VIDENSKAB, OG OVERTRO

*Mogens Wegener, magister i filosofi og fhv. lektor i idéhistorie, AU
www.m-t-w.me , 1@m-t-w.me*

Jyllands-Posten har i flere gange på lederplads, senest 6/10, udtrykt sin bekymring over at man i religiøse friskoler, kristne som muslimske, under dække af den liberale danske friskolelov holder børn hen i et "åndsformørket verdensbillede" som hører en svunden tid til. Lad mig slå fast at jeg deler denne bekymring. Jeg er imidlertid uenig i avisens begrundelse.

Lederskribenten mener, at "naturvidenskabens resultater er mere troværdige kilder til beskrivelsen af verden end myterne i Bibelen og Koranen"; ifølge skribenten er det tydeligvis et tegn på uvidenhed eller åndsformørkelse (bevidst valg af uvidenhed) at mene noget andet. Hermed gør avisen spørgsmålet om skolernes undervisning i naturvidenskab til et spørgsmål om børnenes rette oplæring i naturvidenskabens resultater og disses grad af "troværdighed". Intet kan være mere forkert! Målet for en sund undervisning må dog være, at eleverne oplæres i *den naturvidenskabelige tænke måde*, frem for at de belæres om naturvidenskabens resultater. Det modsatte ville være ensbetydende med indoktrinering og udelukke enhver forståelse af logiken bag naturvidenskabens fortsatte fremskridt op gennem historien.

At lederskribenten selv næppe har dybere indsigt i den naturvidenskabelige tænke måde (lige som hans kundskaber i kristendom unægteligt også forekommer overdrevent beskedne) fremgår af, at hans bekymring især gælder de naturvidenskabelige resultatets "troværdighed". Så længe friskolerne fremstiller naturvidenskaben som "troværdig" synes han ikke at se nogen grund til bekymring - men når en underviser finder på at betegne udviklingslæren som "teori" opfatter han det som et udslag af "hovmod". Darwins autoritet er ifølge skribenten åbenbart hævet over skepsis eller kritik. Man fristes til at spørge hvilken status udviklingslæren har, dersom den ikke er en teori? Er den i tidens løb blevet forvandlet til en kendsgerning, eller ligefrem til den skinbarlige sandhed? Pudsigt nok overser skribenten, at filosofiprofessor og direktør for forskningsstyrelsen Jens Morten Hansen i sin læseværdige kronik fra dagen forud konsekvent omtaler Darwins lære som "evolutionsteorien" - måske lider han også af hovmod?

Forskningsstyrelsens direktør er imidlertid helt på linje med avisens lederskribent hvad den opfattelse angår, at "viden står over tro". Man må så spørge d'herrer: Hvor har de det fra? Er det mon noget de véd, eller er det blot noget de tror? Mens lederskribenten utvivlsomt tror at han véd det, så véd forskningsdirektøren godt at det bare er noget han tror, for han skriver:

"Men tror man på naturvidenskaben som en kilde til sandhed, udelukker man ikke religiøs tro som en anden kilde til sandhed". Jeg er helt enig i dette synspunkt. Jeg er også enig i, at ægte erfaring og sund fornuft ikke bør kunne tilsidesættes af den bogstavelige tolkning af formodet hellige skrifter. Dette kan tilmed begrundes bibelsk: "I elskede, tro ikke enhver ånd, men prøv ånderne, om de er af Gud, for der er draget mange falske profeter ud i verden!" (1.Joh.4.1). Hvordan skulle den troende kunne afgøre, om en profet er løgnagtig, uden ved at støtte sig til sin egen samvittighed og ved at holde sig til sin fornuft og sin erfaring? Autoritet kan aldrig tjene som et troværdigt sandhedsbevis, hverken når det gælder naturvidenskab eller religion! Det forstod fx John Scotus Eriugena, en tænker fra den tidlige kristne middelalder (fl.860?). "Ingen autoritet bør skræmme os fra at antage dét, som følger af velovervejede argumentation!".

Måske var den kristne middelalder ikke slet så "åndsformørket" som J-P lader formode? Man kunne jo henvise til den senmiddelalderlige teolog Nicolaus Cusanus (1401-64), katolsk kardinal, og vistnok historiens første økumeniker, som i sit hovedværk *De Docta Ignorantia* (Om den lærde uvidenhed) skabte et storslået tredelt bygværk om Gud, verden & mennesket, hvori han til belysning af gudsbegrebet anvender noget, der slående minder om ikke-euklidisk geometri, og hvori han udfolder et helt nyt verdensbillede, der lader verdensaltet fremstå som uendeligt, men dog begrænset - som en ufuldkommen analogi til Skaberens egen ubetingede uendelighed og evighed. I sine spekulationer beskriver Cusanus videre, hvordan Solen blot er et enkelt blandt uendelig mange lysende himmellegemer, og han drister sig endog til at antage, at mange af disse er beboet af levende skabninger der ligner os selv! Faktisk hentede Giordano Bruno, der som bekendt blev dømt som kætter og brændt af inkvisitionen i år 1600, de fleste af sine gode idéer, og få af de knapt så gode, fra selvsamme Cusanus. Man må undre sig over, hvordan kardinalen kunne undgå at blive kætterdømt - men hans værker kom aldrig på *index*. Som en afsluttende krølle, og til eftertanke for vore hjemlige teologer, bør det ikke forbigås, hvordan Cusanus i værkets tredje del foregriber den lutherske tese, at mennesket ikke frelses ved egen kraft, men ved troen alene.* [*Humanitas in Christo Iesu omnes omnium hominum defectus adimplevit ... Non est iustificatio nostra ex nobis, sed ex Christo. Qui cum sit omnium plenitudo, in ipso omnis consequimur, si ipsum habuerimus. Quem cum in hac vita per fidem formatam attingamus, non aliter quam ipse fide iustificari poterimus ... (DDI iii,6)*]

Nu må man så spørge, hvor velovervejede darwinismen argumenterer. Er den videnskab? Nej! Ikke ifølge Karl Popper, en af det 20. årh.s største tænkere og en stor beundrer af Darwin. Faktisk er den ikke særligt videnskabelig, men har snarere karakter af et metafysisk program! Dette viser sig ved, at visse af dens resultater er givet på forhånd, uafhængigt af erfaringen. Hvad er nemlig ifølge Popper (samt forskningsdirektøren) kendetegnet på videnskabelighed? Det er: at fremsætte idéer, hypoteser og teorier, som kan modbevises (i hvert fald i princippet). Men hvordan skulle man kunne modbevise påstanden om, at "kun de bedst egnede overlever"? Poppers pointe er, at påstanden om de bedst egnedes overlevelse logisk set er selvbekræftende, altså en såkaldt tautologi, og sådanne udsagn kan principielt ikke gendrives af noget faktum. Hvis påstanden var empirisk, dvs byggede på erfaring, måtte det være muligt at selv "uegnede" arter under særlige omstændigheder kunne overleve - men dette benægtes jo af darwinisterne. Ud fra det givne kendetegn på videnskabelighed er påstanden derfor klart uvidenskabelig.

Betyder det nu, at udviklingslæren er et falskneri? Overhovedet ikke! Er den så sand? Ja, sikkert! At benægte arternes udvikling er at erklære sig enig med antikviteten Aristoteles, og at tilslutte sig bishop Usshers såkaldt bibelske kronologi, endsige en bogstavtro udlægning af Koranen, er det ultimative *sacrificium intellectus* og "et sandt *non plus ultra* af galenskab", for at bruge en eufemisme af Søren Kierkegaard. En altovervældende sandsynlighed taler for, at alt liv har en fælles oprindelse, og at mennesket har udviklet sig fra mere enkle livsformer. Mennesket er altså en del af naturen. Ifølge forskningsdirektøren følger heraf, at "mennesket er ikke noget særligt ophøjet eller gudsnært væsen, som Gud har kronet (skaber)værket med". Men det er jo noget selvmodsigende vås! Har vi ikke allerede forskningsdirektørens ord for, at "tror man på naturvidenskaben som en kilde til sandhed, udelukker man ikke religiøs tro som en anden kilde til sandhed"? Antager man, at Gud har skabt verden, dvs naturen, og godtager man videre, at mennesket er en naturlig del af naturen, så følger ikke et modsætningsforhold, men alene, at mennesket er en del af den gudskabte natur. Modsætningsforholdet opstår først i det øjeblik den troende vælger at udlægge skabelsen alt for bogstaveligt som "6-dages-værk". Dermed placeres tidsforståelsen - eller manglen på samme - i centrum for diskussionen.

Det er klart, at biologien må være uforenelig med påstanden om, at tiden er en illusion - doktrinen om arternes udvikling må jo tage forestillingen om tidens gang ret så bogstaveligt, og det samme må gælde for enhver anden videnskab, som orienterer sig i retning af historien. At tiden går er iøvrigt noget ethvert menneske kan overbevise sig om ved umiddelbar erfaring! Hvis vi fra biologien bevæger os over til fysiken støder vi imidlertid på et alvorligt paradoks. Man skulle tro, at man i et tidsskrift som *Scientific American* finder en troværdig formidling af naturvidenskabens resultater (netop sådan noget som efterlyses af lederskribenten på J-P). Sjovt nok kan man i tidsskriftets seneste nummer om TID læse, at tidens gang er indbildning. Ifølge Paul Davies, måske vor tids mest berømte formidler af naturvidenskabelige "resultater" og velanskrevet professor i fysik, følger påstanden nemlig af de einsteinske relativitetsteorier - og Einstein tog idéen så alvorligt, at han brugte den til at trøste enken efter en nylig afdød ven. Hvem skal vi nu som lægfolk tro på, Darwin eller Einstein? De kan vel ikke begge have ret? Bryder man først princippet om ikke-selvmodsigelse, ender man i det totale nonsens.

Hvis man derfor tror, at man kan nøjes med at formidle naturvidenskabens resultater og hævde deres troværdighed, må det formentlig skyldes, at man har opgivet at tænke for sig selv. Og hvis nogen påstår, at Gud har indstiftet ubrydelige naturlove for derefter selv at bryde dem, så påstår de noget selvmodsigende vrøvl. Ifølge filosofen Leibniz (1646-1716) - universalgeni og overbevist kristen - handler Skaberen altid lovmæssigt, aldrig vilkårligt.

Kort sagt: *der er ingen modstrid mellem en kristen tro og en fri tanke*; men overtroen, forstået som overdreven tro på en formodet videnskabelighed (jf. "frøforskeren" M. Rothstein JP 10.10) blomstrer i det Herrens år 2002 bedre end kammeratens berømte "røde næse".